

دیدگاه های بوعلی سینا و فارابی درباره موسیقی ناشناخته مانده است

ایرج نعیمایی را بیشتر با خوشنویسی می شناسند، اما وی در زمینه موسیقی نیز آثاری چون احوال و آثار صفی الدین ارموی موسیقی دان بزرگ قرن هفتم ه.ق تألیف کرده است. استاد نعیمایی متولد سال ۱۳۲۸ در نوشهر است. وی تحصیلات حوزوی را در سال ۱۳۶۹ به پایان رساند. نعیمایی همچنین عضو پیوسته فرهنگستان هنر است. از کتاب های او می توان به ابن بواب خوشنویس بزرگ قرون ۴ و ۵ هجری و یاقوت مستعصمی خوشنویس بزرگ قرن ۷ هجری اشاره کرد. گفت و گوی زیر به مناسبت انتشار قرآن بایسنقری و دیدگاه های نعیمایی در زمینه آثار گذشتگان در زمینه موسیقی است.

لطفاً برای آغاز کمی درباره انتشار قرآن بایسنقری صحبت بفرمایید؟

قرآن مشهور به قرآن بایسنقری یکی از شاهکارهای تاریخ هنر دوره تیموری است که توسط نوه تیمور بایسنقر میرزا فرزند گوهرشاد نگارش شده است. بایسنقر میرزا از خوشنویسان دوره تیموری است که در خط جایگاه رفیعی دارد و آثار کم نظیری خلق کرده است. این قرآن که از آثار شگفت انگیز تاریخ هنر است که در دوره نادرشاه در جلوی لشکر حمل می شد و در گذشته معتقد بودند که این قرآن باعث شکست دشمنان می شده است. متأسفانه این قرآن در جنگ چالدران تاراج می شود و بعدها بخش هایی از آن به آستان قدس رضوی برگردانده شد. تعداد آثار بایسنقر خیلی محدود و در عین حال ارزشمند است. وجود این آثار نویدی برای تاریخ معاصر است. اگرچه کتیبه های مسجد گوهرشاد نیز به خط بایسنقر است اما این اثر در نوع خود بسیار ارزشمند محسوب می شود و آستان قدس بنا دارد این قرآن را در کیفیت مطلوب چاپ کند و اگر این هدف محقق شود این اثر می تواند الگوی مناسبی برای خوشنویسان ایران باشد.

اصولاً چاپ هنری گذشتگان به خصوص آثار هنرمندانی که از درجه هنری بالایی برخوردار هستند و صاحب سبک محسوب می شوند به جز اینکه معرفی فرهنگ و هنر کشور است در تکامل هنر معاصر نقش دارد و سبب می شود هنرمندان یا در تجربه ای بگذارند که دیگران آن را طی کرده اند. متأسفانه به دلیل اینکه کیفیت چاپ خوب نبود هنرمندان ما از اکثر آثار خوب بهره نرفتند تا بتوانند جلوتر بروند. در دوره اخیر به واسطه چاپ عکسی آثاری را در معرض دید قرار داده ایم که هنرمندان بتوانند از آن استفاده کاملی بکنند. متأسفانه تکنیک بسیاری از هنرهای گذشته از بین رفته است و با مطالعه این آثار می توانیم به روند کار گذشتگان دسترسی پیدا کنیم و از طریق مطالعه، تجزیه و تطبیق مسیری که رفته اند را طی کنیم. این موضوع از ضرورت هایی است که

جامعه هنری ما امروز بسیار به آن نیاز دارد. گمان من بر این است در هنرهایی مانند نگارگری و تذهیب در دو دهه اخیر ما مدیون نشر آثار گذشتگان هستیم. البته در بخش هنری کتیبه ها، معماری و آثار ابنیه که در دوره اسلامی ساخته شده است اما این کافی نیست و آثار نگارگری ما باید دیده شود.

متأسفانه یکی از مشکلات متون هنری ما این است که از لحاظ تصحیح علمی با مشکلات بسیاری مواجه هستند و در اغلب اوقات دیدگاه ذوقی بر تصحیح این متون غلبه دارد. چه راهکارهایی برای پیشبرد تصحیح انتقادی آثار هنری دارید؟

متأسفانه دقتی که محققان ما در تصحیح نسخ خطی ندارند در متون هنری به کار نمی برند، زیرا رویکرد کسانی که متون هنری را تصحیح می کنند بیشتر رویکرد هنری است و ارائه آثار هنری و تصحیح این نسخ از لحاظ علمی بسیار اهمیت دارد به ویژه آنکه اگر محقق به تصحیح وقوف نداشته باشد و در علم تصحیح ضعیف باشد کارهای مجعول بسیار زیاد خواهد شد. کتاب های هنری از لحاظ قیمت ارزشمند هستند لذا جعل در این قسمت بسیار رایج شده است. به عنوان مثال برخی کاغذ دوره تیموری را انتخاب می کنند مرکب را جدا و با امکاناتی که وجود دارد همان کاغذ را با همان مرکب از طریق رایانه انتخاب می کنند و از جهت علمی رد پای باقی نمی گذارند که محقق بتواند جعل آن را تشخیص دهد. گاهی شاهدیم که اثری کشف می شود جعلی است. از جمله ضرورت هایی که در این بخش وجود دارد محققانی که در این بخش کار می کنند من اعتقاد دارم دقت علمی خود را بالا ببرند که آثار دچار اشکال نشود. جعل در گذشته به آسانی شناسایی می شد، اما هم اکنون کار را به گونه ای انجام می دهند که کارشناسان هم دچار اشکال می شوند. افرادی که در حوزه آکادمیک کار کرده اند به رشد خوبی رسیده اند اما به همان میزان جعل این نسخه ها پیشرفت کرده است.

از هنر خوشنویسی که بگذریم، شما تحقیقاتی هم درباره موسیقی داشته اید. دانشمندان ما کتاب های زیادی در زمینه موسیقی تألیف کرده اند که تا حد زیادی این آثار ناشناخته مانده است. دلیل اینکه محققان به این آثار توجه زیادی نکرده اند از نگاه شما چیست؟

یکی از علت های اصلی این است که کسانی که می خواهند در رساله ها کار کنند باید با زبان عربی وقوف بسیار داشته باشند. دوم اینکه نوع ثبت، نگارش و ضبط موسیقی در گذشته با امروز متفاوت بوده است. اهل موسیقی آشنایی گذشتگان را ندارند و برخی که اهل پژوهش هستند نمی توانند از علائم و آوانگاری استفاده کنند و آثار را به زبان جدید معرفی کنند. متأسفانه این اتفاق رخ نداده است و علت آن این است که افراد متخصص و افرادی که دسترسی به این نسخه ها داشته باشند و بتوانند این نسخه ها را تصحیح کنند کم هستند. افرادی که هم اکنون در زمینه موسیقی تحقیق می کنند در دانشگاه ها در ایران و خارج درس خوانده اند تنها مفاهیم آکادمیک را آموزش دیده اند در حالیکه تحقیق در این بخش تسلط بر قواعد می خواهد به دلیل اینکه موسیقی قابل ضبط نبوده و در گذشته بیشتر در مبانی نظری آن بحث شده است. برای مثال عبدالقادر مراغه ای آثاری دارد با عناوین جامع الالحن، مقاصد الالحن و کتاب دیگری با عنوان کنز الالحن دارد. در جامع الالحن و مقاصد الالحن مباحث نظری شرح داده شده است و کسانی که محقق باشند می توانند این مباحث را بررسی کنند. مراغه ای در کتاب کنز الالحن تعداد زیادی تصنیف را ضبط کرده و این کتاب امروزه در دسترس نیست و کتابی که می تواند کاربرد زیادی در جامعه هنری ما داشته باشد متأسفانه کم بوده و هم اکنون مفقود شده است. این کتاب اگر هم اکنون در دسترس بود می توانست تحول خوبی در موسیقی ایجاد کند و ما به قطعاتی دسترسی داشته باشیم که در قدیم ساخته می شد. ما آوانگاری به معنایی که قطعات در تاریخ نوشته شده باشد بسیار کم داریم و آنچه امروزه عموماً در دسترس داریم بیشتر مباحث علمی است. بسیاری از مردم ما نمی دانند که

بوعلی سینا و فارابی مطالب بسیاری دربارهٔ موسیقی داشته است یعنی بزرگان دانشمندان ما در این حوزه بحث های جدی داشته اند . من فکر می کنم اگر موسیقی دانان ما فنون گذشته را بدانند تأثیرپذیری کارشان بیش از این خواهد بود.

یکی از موضوعاتی که سبب شده آثار هنری از دسترس پژوهشگران دور بماند نگهداری این آثار در کتابخانه هایی است که نسخه ها را در اختیار محققان قرار نمی دهند.

هم اکنون شرایط تغییر کرده و سطح دسترسی در جهان بالا رفته و کارهایی می توان انجام داد که بدون دریافت اصل نسخه یک اثر را تصحیح کرد. آثار هنرمندان به غنای کشور ما کمک می کند و در موزه ها آثار بسیاری داریم که اگر معرفی و چاپ شوند در اعتلای هنر ما تأثیرگذار هستند. متأسفانه بسیاری از کتابخانه ها مانند ماری شده اند که بر روی گنج خوابیده اند. حتی حاضر نیستند مردم بدانند چه چیزی دارند . در حالیکه اگر اثر معرفی شود امنیت اثر بیشتر خواهد شد. تکنولوژی های جدید شرایط بهتر شده ولی هنوز در اندیشه مدیران کتابخانه ها این فکر وجود دارد اثری که معرفی شود ارزش مادی اش را از دست می دهد.

منبع: موسسه پژوهشی میراث مکتوب